

ЕТНОГРАФСКИ
ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

Етнографског
института
САНУ

LXIX(2)

Београд 2021.

ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ LXIX (2)

BULLETIN OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA LXIX (2)

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN

OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

LXIX

No. 2

Chief Editor:

Prof. Dragana Radojičić, PhD (Institute of Ethnography SASA)

Editor:

Sanja Zlatanović, PhD (Institute of Ethnography SASA)

International editorial board:

Milica Bakić-Hayden, PhD (University of Pittsburgh), Ana Dragojlović, PhD (University of Melbourne), prof. Peter Finke, PhD (University of Zurich), prof. Karl Kaser, PhD (Karl-Franzens University, Graz), prof. Kjell Magnusson, PhD (University of Uppsala), prof. Marina Martynova, PhD (Institute of Ethnology and Anthropology, Russian Academy of Sciences, Moscow), prof. Elena Marushiakova, PhD (University of St. Andrews), Marek Mikuš, PhD (Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle), Ivanka Petrova, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia), Tatiana Podolinska, PhD (Institute of Ethnology and Social Anthropology, Slovak Academy of Sciences, Bratislava), Jana Pospíšilova, PhD (Institute of Ethnology, Czech Academy of Sciences, Brno), Ines Prica, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Ingrid Slavec Gradišnik, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana).

Editorial board:

Gordana Blagojević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Ivan Đorđević, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ildiko Erdei, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade), corresponding member of SASA Jelena Jovanović, PhD (Institute of Musicology SASA), Aleksandar Krel, PhD (Institute of Ethnography SASA), Aleksandra Pavićević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Srđan Radović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Lada Stevanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), academician Gojko Subotić, PhD (Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade).

Advisory board:

Čarna Brković, PhD (University in Goettingen), Jelena Đorđević, PhD (Faculty of Political Sciences, Belgrade, retired professor), prof. Maja Godina Golija, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Renata Jambrešić Kirin, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Miroslava Lukić Krstanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Mladena Prelić, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ljupčo Risteski, PhD (Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Skopje), prof. Lidija Vujačić, PhD (Faculty of Philosophy, Nikšić), prof. Bojan Žikić, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade).

Secretary:

Sonja Radivojević (Institute of Ethnography SASA)

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

LXIX

свеска 2

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Драгана Радојичић (Етнографски институт САНУ)

Уредник:

Др Сања Златановић (Етнографски институт САНУ)

Међународни уређивачки одбор:

Др Милица Бакић-Хејден (Универзитет у Питсбургу), др Ана Драгојловић (Универзитет у Мелбурну), проф. др Петер Финке (Универзитет у Цириху), проф. др Карл Казер (Карл-Францес Универзитет Грац), проф. др Шел Магнусон (Универзитет у Упсали), проф. др Марина Мартинова (Институт за етнологију и антропологију, Руска академија наука, Москва), проф. др Елена Марушиакова (Универзитет Сент Ендријус), др Марек Микуш (Макс Планк Институт за социјалну антропологију, Хале), др Иванка Петрова (Институт за етнологију и фолклористику са Етнографским музејем, Бугарска академија наука, Софија), др Татиана Подолнска (Институт за етнологију и социјалну антропологију, Словачка академија наука, Братислава), др Јана Поспишилова (Институт за етнологију, Чешка академија наука, Брно), др Инес Прица (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Ингрид Славец Градишник (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана).

Уређивачки одбор:

Др Гордана Благојевић (Етнографски институт САНУ), др Иван Ђорђевић (Етнографски институт САНУ), проф. др Илдико Ердеи (Филозофски факултет у Београду), дописни члан САНУ Јелена Јовановић (Музиколошки институт САНУ), др Александар Крел (Етнографски институт САНУ), др Александра Павићевић (Етнографски институт САНУ), др Срђан Радовић (Етнографски институт САНУ), др Лада Стевановић (Етнографски институт САНУ), академик Гојко Суботић (Српска академија наука и уметности, Београд).

Издавачки савет:

Др Чарна Брковић (Универзитет у Готингену), др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука, Београд, професор у пензији), проф. др Маја Година Голија (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Рената Јамбрешки Кирић (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Мирослава Лукић Крстановић (Етнографски институт САНУ), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ), проф. др Љупчо Ристески (Природно-математички факултет, Скопље), проф. др Лидија Вујачић (Филозофски факултет у Никшићу), проф. др Бојан Жикић (Филозофски факултет у Београду).

Секретар уредништва:

Соња Радивојевић (Етнографски институт САНУ)

БЕОГРАД 2021.

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011–2636–804
е-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Мрежна страница часописа: www.ei.sanu.ac.rs

Publisher:
INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
Knez Mihailova 36/IV, Belgrade, phone: 011–2636–804
е-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Journal's web page: www.ei.sanu.ac.rs

Лектор:
Весна Смиљанић Рангелов

Превод:
Аутори текстова

Дизајн корица:
Горан Витановић

Техничка припрема и штампа:
Академска издања, Београд

Тираж:
300 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Printing of the journal was funded by the Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia

Гласник Етнографског института САНУ излази три пута годишње и доступан је и индексиран у
базама: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the
Humanities), SCIndeks (Српски цитатни индекс), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk
samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central
and Eastern European Library).

The Bulletin of the Institute of Ethnography SASA is issued three times a year and can
be accessed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference
Index for the Humanities), SCIndeks (Srpski citatni indeks), Ulrich's Periodicals Directory, NSD
(Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service),
CEEOL (Central and Eastern European Library).

Садржај
Contents

I

Научни радови
Scientific Papers

Тема броја – Феминистичке процедуре у друштву и култури
(ур. Лада Стевановић и Мирослава Лукић Крстановић)

Topic of the Issue – Feminist Procedures in Society and Culture
(eds. Lada Stevanović and Miroslava Lukić Krstanović)

- Лада Стевановић, Мирослава Лукић Крстановић, Феминистичке процедуре у друштву и култури* 271–273
Lada Stevanović and Miroslava Lukić Krstanović, Feminist Procedures in Society and Culture
- Дубравка Ђурић, Феминистичка авангарда и феминисанса у америчкој поезији и визуелним уметностима* 275–287
Dubravka Đurić, The Feminist Avant-garde and Feminaissance in American Poetry and the Visual Arts
- Натали Рајчиновска Павлеска, Поетски чин као чин отпора у феминистичкој пракси Ане Мендијете* 289–302
Natali Rajčinovska Pavleska, The Poetic Act as an Act of Resistance in the Feminist Practice of Ana Mendieta
- Мирослава Лукић Крстановић, (Над)гледање женског тела на тржишту спектакла: род и музика* 303–322
Miroslava Lukić Krstanović, Controlling Woman's Body on the Market of the Spectacle: Gender and Music
- Јелена Милинковић, Феминистичке студије периодике: од хеуристике до интерпретације и евалуације* 323–343
Jelena Milinković, Feminist Studies of Periodicals: from Heuristics to Interpretation and Evaluation
- Ивана Пантелић, (Не)једнаке и непослушне патријархату: прве српске лекарке Драга Љочић Милошевић и Смиља Костић-Јоксић и њихово место у друштву* 345–364
Ivana Pantelić, (Un)equal and defiant to Patriarchy: The First Female Serbian Doctors Draga Ljočić Milošević and Smilja Kostić-Joksić and their Place in the Society

- Larisa Orlov Vilimonović, Contextualizing Gender in XII century Byzantine discourse: Women and Power in Ioannes Zonaras' Epitome Historiarum* 365–387
- Лариса Орлов Вилимоновић, Читање и интерпретација родних стереотипа у Византији 12. века: Жене и моћ у Хроници Јована Зонаре*

Varia

- Данијела Велимировић, Од природе до културе: храна и род у руралној Шумадији у 19. и почетком 20. века* 391–411
- Danijela Velimirović, From Nature to Culture: Food and Gender in Rural Šumadija in the 19th and at the Beginning of the 20th Century*
- Марина Симић, Жил Делез, Феликс Гатари и антропологија: заборављени случај Грегорија Бејтсона* 413–431
- Marina Simić, Gilles Deleuze, Felix Guattari and anthropology: the forgotten case of Gregory Bateson*
- Теодора Јовановић, Forced (Im)Mobilities En Route: 'Justified' Violence of the Border Regime in Balkans* 433–455
- Теодора Јовановић, Присилна (не)кретања на путу: 'правдано' насиље граничног режима на Балкану*
- Laurent Tournois, Gordana Đerić, Is cultural intimacy crucial? Simit Sarayı at Obilićev Venac in Belgrade: Heterotopia, non-place and place of "Others"* 457–476
- Лоран Турнуа, Гордана Ђерић, Да ли је културна интимност пресудна? Симит Сараји на Обилићевом венцу у Београду: хетеротипија, не-место и место „других“*
- Rahela Jurković, Nogomet kao sredstvo izgradnje socijalnog kapitala izbjeglica u Hrvatskoj* 477–492
- Rahela Jurković, Football as Means of Building Social Capital of Refugees in Croatia*

II

Научна критика и полемика Discussion and Polemics

- Дуња Њаради*, Антрополошки повратак великим питањима и вечним темама: поводом књиге Марине Симић
Онтолошки Обрт. Увод у културну теорију алтеритета 493–496
- Јадранка Ђорђевић Црнобрња*, О којој интеграцији је реч?
Поводом књиге Рахеле Јурковић *Интеграција азиланата у хрватско друштво: културноантрополошка студија* 496–502

III

Прикази Reviews

- Ивана Башић*, *Милан Томашевић*, *Космологија: контекстуализација популарне космологије* 503–506
- Теодора Јовановић*, *Мишел Ажије*, *Нове сеобе народа, нови космополитизам* 506–508
- Весна Тријић*, *Драган Милошевић*, *Библиографија радова о страдању Рома у Другом светском рату на територији Југославије* 509–511

креационистичких покрета, појединаца и организација, у настојању да концепт интелигентног дизајна уведу у наставне програме јавних школа у Сједињеним Америчким Државама. Анализирано је и како религијске институције инструментализују науку, посебно указујући на неколико папа који су током XX века пружали религијска тумачења теорије Великог праска. Након тога, посебна пажња посвећена је антропском принципу, као изразу филозофског промишљања космологије, уз истицање његове комплексне позиције, будући да се он користи како у научном, тако у религијском дискурсу. Поглавље се осврће на дебату коју су водили Квентин Смит и Вилијам Лејн Крег око могућности спонтаног настанка свемира *ex nihilo*. Њихове дебате актуелизују томистичке аргументе и могућности које пружају идеје квантне космологије у разумевању настанка универзума. На крају поглавља, пажња је посвећена телеолошкој димензији односа идеја интелигентног дизајна и антропског принципа, као изразима потребе науке и религије да савременом свету пруже одговоре на питања смисла, сврхе и вредности живота у космосу.

Напоследку, у поглављу „И на крају“ упућује се на даља истраживања и могућности анализе космологије у контексту савремене културе. Милан Томашевић закључује да је популарни космолошки наратив заиста могуће посматрати као модерни мит зато што сведочи о „светом добу“ прапочетка времена и простора, као што у себи садржи и читав низ митолошких елемената који имају сопствене функције у оквиру наведене приче.

Монографија *Космологија* аутора Милана Томашевића контекстуализује улогу космологије, па и науке уопште, у оквиру савременог погледа на свет, који, барем номинално, доминира секуларним Западом. Контрастирањем религијског и научног дискурса, књига у први план истиче важност и вредност телеолошке димензије космолошких теорија и настоји да им пружи културолошки релевантно тумачење, указујући на читав низ могућих значења похрањених у популарном космолошком наративу. Антрополошким проматрањем једног научног објашњења или сета теорија, аутор на занимљив и веома илустративан начин доприноси бољем разумевању улоге науке у савременом културном контексту и помаже расветљавању филозофске и религијске димензије космологије. Стога су *Космологике* значајно штиво не само за ужи научни круг читалаца, већ се могу читати и као узбудљива авантура људске мисли у космосу и о космосу.

Ивана Башић

Мишел Ажије, Нове сеобе народа, нови космополитизам

Библиотека XX век, Београд 2019, 269 стр.
Превела с француског Оља Петронић.

Библиотека XX век је 2019. године издала превод књиге која из угла савремене антрополошке мисли значајно доприноси разумевању миграција, граница и космополитизма. Књига је прерађена, измењена и допуњена верзија есеја из 2013. године који је на француском језику написао Мишел Ажије, професор антропологије у Школи за напредна истраживања у друштвеним наукама у

Паризу (*École des hautes études en sciences sociales*, EHESS) и научни саветник у Институту за истраживања развоја (*Institut de Recherche pour le Développement*, IRD). У прерађеном издању, Ажије се осврнуо и на промене које су се 2015. године одиграле у Европи и побудиле веће интересовање јавности за транснационална кретања. Ажије се у својим претходним радовима опсежно бавио савременим облицима миграција и њиховим управљањем.

Централни појам у књизи представља „банални“ или „обични“ космополитизам, који аутор уводи као пандан увреженом појму „баналног национализма“ (Мајкл Билинг). Обични космополитизам је непрестана испреплетаност субјеката, у хибридном свету између глобалности и локалности, где су сусрети са непознатим и несигурност постали наше свакодневно искуство. Пограничја (*borderlands*) постају места, проширена кроз време и простор, на којима се успоставља однос према космополитизму. На самом почетку уводног поглавља, аутор препричава уобичајену сцену којој је присуствовао у Патрасу, грчком пограничном граду. Препричавањем сцене у којој су се нашле три групе актера – двадесетак Авганистанаца, четири полицајца и десетак вежбача у застакљеној теретани – аутор пластично објашњава шта је банални космополитизам. Иако у тој „немој сцени“ није било директне интеракције, између те три групе актера успоставио се прикривен, посматрачки однос пун амбивалентности, напетости и симболике. Служећи се густином етнографског описа, хронологијом догађаја повезаних са надзором граница и разматрањем теоријских појмова, Ажије нас у уводу суочава с питањима која разрађује кроз наредних шест поглавља.

Поглавља су подељена у две повезане целине: расредиштење света и расредиштени субјект. У првој целини, аутор доноси рефлексије о различитим облицима граница (просторних, временских, друштвених), о томе како разумемо свет у времену „глобализације“ и о настанку обичног космополитизма (који је приметан у односу према мигрантима али није ограничен на њега). Говорећи о антропологији границе / антропологији у граници, аутор идентификује несигурност као главну карактеристику границе. Државна и административна граница представља само један део специфичног живота граница. Глобализација није укинула границе. Напротив – умножила их је и проширила. Ажије нас на занимљив начин упознаје с резултатима својих етнографских истраживања. О различитим статусима људи у покрету расправља кроз три главне фигуре „људи-граница“, који су повезани са местима у којима се налазе: луталице (смештене у привременим логорима на границама), парије (живе у логорима, схваћеним као места хуманитарног изузећа) и метеци (живе у сквотовима). Те фигуре не представљају друштвене категорије, већ начине егзистенције у граничним ситуацијама, тренуцима несигурности и релативне страности. Критичко размишљање о странцима и страности данас захтева „деетнизовање“, „денационализовање“ и „деколонизовање“. Искуства људи у покрету најчешће се одигравају у „међусветовима“, из којих се може извести један децентрализован поглед на свет. Етнографија омогућава да се продуби приступ који децентрализује поглед на свет и да се постави питање да ли је бивање у међусветовима универзално присутно. Истражујући пограничне ситуације, можемо страност да приближимо обичном и релативизујемо дистанцу према „субјекту-другом“.

У другој целини, „Расредиштени субјект“, представљена су разматрања култура, идентитета и алтеритета кроз заокрет антропологије ка савремености и постављена су питања интелектуалних алатки (метода) које користимо за њихово разумевање. Концепт расредиштења потребно је поново промислити, јер је за Ажијеа тај концепт кључан за разумевање све актуелнијег питања граница. Расредиштење нећемо разумети као „егзотично скретање“ према далеким пределима који би, како се претпоставља, били радикално другачији, већ као потрагу за оним што од свега прави границу. Ажије разматра три димензије расредиштења: културну, епистемолошку и политичку. Кроз целу књигу, а у петом поглављу поготову, добијамо смернице како да изађемо из „идентитетске замке“ а да у исто време разматрамо битне концепте као што су цивилизација, култура, раса и грађанство/држављанство. Идентитетска замка представља употребу идентитета као аналитичке категорије, претвореног у коначну истину о изражавању или деловању неког појединца или колектива. Једна од могућности за бег из те замке је коришћење речи и знакова које људи сами користе да би описали своју субјективност. С друге стране, сами људи у одређеним ситуацијама прибегавају „стратешком [идентитетском] есенцијализму“, који им омогућава да преговарају своју позицију. На крају, размотрене су логике и политике субјекта, кроз расправу о антропологији субјекта и три ситуационе анализе.

Уместо закључка, аутор је написао прилог антропологији космополитизма, односно космополитског стања (*la condition cosmopolite*). Глобализација је на дневни ред поставила питање космополитизма и размишљање о могућности „заједничког света“. Ипак, космополитизам није исто што и „глобализација“, нити „мултикултурализам“. Питање космополитизма изнова нас враћа Канту. Ажије скреће пажњу на разлику између космополитике и космополитизма. По њему, космополитика представља светску потрагу за заједничким светом, док би космополитизам био антрополошки и социолошки оквир за такву политику (политику-свет). Поново, космополитизам се данас јавља као банална реалност. Космополитизам је град-свет, сачињен од збира пограничних ситуација, које даље образују заједнички друштвени контекст, у ком се рађају или сукобљавају сингуларности и неједнакости, животни пројекти и представе према другом. Односи који постоје на граници не могу се више објаснити помоћу идеја о етнијама и нацијама које су до сад служиле за тумачење „других“. Промет људи, информација и знања одавно је пробио зидове појединачних и колективних живота. Ажије завршава позивом на задатак да мислимо о заједничком свету, у коме мора да се напише нов програм једнакости, и то на првој страници нове космополитске приче.

Теодора Јовановић

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /
главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) –
Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 –
(Београд : Академска издања). – 24 cm

Три пута годишње. – Друго издање на другом медијуму: Гласник
Етнографског института САНУ (Online) = ISSN 2334-8259
ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института
COBISS. SR-ID 15882242